

50 χρόνια

από χτύπημα του Φλεβάρη 1974 στο ΚΚΕ και την ΚΝΕ

Δοκίμιο Ιστορίας ΚΚΕ _1967-1974 – Γ2 ΤΟΜΟΣ σελ 775-783

Κεφ 46. Εκτιμήσεις και συμπεράσματα από τα χτυπήματα της ασφάλειας στη διάρκεια της δικτατορίας

46.1. Το χτύπημα του Φλεβάρη 1974

Στις αρχές του 1974, η Ασφάλεια πέτυχε ένα σημαντικό πλήγμα στο Κλιμάκιο της ΚΕ και στην ΚΝΕ. Στις 19 Φλεβάρη, ανακοινώθηκε η σύλληψη 35 στελεχών του ΚΚΕ, της ΚΝΕ και της Αντι-ΕΦΕΕ. Μεταξύ των συλληφθέντων ήταν οι Νίκος Καλούδης, Αντώνης Αμπατιέλος, Μίνα Γιάννου, Νίκος Κουτρούμπας, Κώστας Κουκουβίτης, Δημήτρης Γόντικας, Γιάννης Παλαβός, Χρήστος Παπαναστασίου, Κώστας Κάππος, Θόδωρος Τζιαντζής, Αγγελική Σωτήρη, Νάντια Βαλαβάνη, Λάζαρος Σταθάκης, Γεράσιμος Κοτροκόης, Βασίλης Ντάρδας, Δημήτρης Τσοπανίδης, Τάσος Γουδέλης κ.ά.²⁴¹⁵

Οι συλλήψεις στην Αθήνα και στη Θεσσαλονίκη συνεχίστηκαν και τις επόμενες μέρες μέχρι και τα μέσα του Μάρτη.²⁴¹⁶ Ανάμεσα στους συλληφθέντες ήταν και οι Γιάννης Μαρούκης, Κατερίνα Παπαγκίκα, Μαρία Χατζηνικολάου, Άγγελος Χάγιος κ.ά. Επίσης, στα τέλη Απρίλη-αρχές Μάη πιάστηκαν και 27 μέλη της οργάνωσης «Άρης Βελουχιώτης» στα Ιωάννινα.²⁴¹⁷

Το ΠΓ της ΚΕ, μετά από τη δημοσιοποίηση των συλλήψεων, κάλεσε «τους κομμουνιστές να σταθούν, όπως πάντα, ακλόνητοι απέναντι στα χτυπήματα των εχθρών του λαού, να επαγρυπνούν αποτελεσματικότερα για την περιφρούρηση των Οργανώσεών του, να εξακολουθήσουν πιο μεθοδευμένα, επίμονα την οικοδόμησή του, να σταθούν πρωτομάχοι στους λαϊκούς αγώνες που ωριμάζουν».²⁴¹⁸

Στους λίγους μήνες που ακολούθησαν μέχρι την πτώση της δικτατορίας, παρά το σημαντικό πλήγμα και τη διακοπή της παράνομης κυκλοφορίας του *Ριζοσπάστη*,²⁴¹⁹ οι ΚΟ ανέπτυξαν ορισμένη δράση, ενώ ο *Οδηγητής* συνέχισε να κυκλοφορεί παράνομα μέχρι τα τέλη του Ιούνη του 1974.

Ωστόσο, οι συλλήψεις της συγκεκριμένης περιόδου δυσχέραναν τη δράση του Κόμματος στην περίοδο που ακολούθησε και χαρακτηρίστηκε από τα σημαντικά σημάδια αποσταθεροποίησης της δικτατορίας στη διάρκεια της διαδικασίας μετάβασης στην αστική κοινοβουλευτική δημοκρατία.

Την ίδια περίοδο, η δικτατορία προχώρησε και σε συλλήψεις μελών και στελεχών άλλων αντιδικτατορικών οργανώσεων. Ενδεικτικά, το Μάη του 1974, η Χούντα συνέλαβε 36 μέλη και στελέχη της ΑΑΣΠΕ και του ΕΚΚΕ.²⁴²⁰

2415. *Μακεδονία*, 20.2.1974.

2416. *Μακεδονία*, 14.3.1974.

2417. Στις 9-12.7.1974 το Έκτακτο Στρατοδικείο Ιωαννίνων καταδίκασε για τη συμμετοχή τους στην οργάνωση «Άρης Βελουχιώτης» σε διάφορες ποινές (από 5 μήνες έως 10 χρόνια) άπαντες τους κατηγορούμενους. Ανάμεσα στους καταδικασθέντες ήταν οι Θωμάς Μανόπουλος, Λευτέρης Παπαζαχαρίας, Βαγγέλης Παπαχρήστος κ.ά. (13.7.1974).

2418. *Το ΚΚΕ. Επίσημα Κείμενα*, τόμ. 10, εκδ. Σύγχρονη Εποχή, Αθήνα, 2009, σελ. 876.

46.2. Εκτιμήσεις και συμπεράσματα

Όπως έχει ήδη διαφανεί, η ανασυγκρότηση των Κομματικών Οργανώσεων στην Ελλάδα την περίοδο της δικτατορίας ήρθε αντιμέτωπη με πρωτοφανείς δυσκολίες. Πέρα από το οργανωτικό πρόβλημα, υπήρχαν και αντικειμενικοί παράγοντες που επιδρούσαν αρνητικά στο στόχο της ανασυγκρότησης, με σημαντικότερους τους ακόλουθους:

- Τις μαζικές συλλήψεις και την εκτόπιση χιλιάδων κομμουνιστών και κομμουνιστριών που δρούσαν μεν μέσα στην ΕΔΑ, όμως είχαν περάσει από «φωτιά» και «σίδηρο» στα χρόνια της Κατοχής, στον τρίχρονο ένοπλο αγώνα του ΔΣΕ, στους μεγάλους γενικά εργατικούς αγώνες που ακολούθησαν. Ως συνέπεια των μαζικών συλλήψεων, ο αριθμός των στελεχών που καλούνταν να φέρει σε πέρας το σύνθετο καθήκον της ένταξης νέων δυνάμεων στις πρόσφατα συγκροτημένες Οργανώσεις του Κόμματος ήταν πολύ μικρός, ενώ δε διέθετε επαρκή υποδομή για να αντεπεξέλθει στις συνθήκες της παρανομίας. Οι δε νεότεροι σε ηλικία δεν είχαν πείρα δράσης σε τέτοιες συνθήκες.
- Τα μέσα που διέθετε η Ασφάλεια, τα επιτελεία και οι μηχανισμοί της Χούντας μέσα στην Ελλάδα, αλλά και μέσω των ελληνικών πρεσβειών στην Ευρώπη και στις σοσιαλιστικές χώρες τούς έδιναν τη δυνατότητα να εντοπίζουν και να οργανώνουν μεθοδικά τη σύλληψη των στελεχών του Κόμματος μέσα στην Ελλάδα όσο και εκείνων που έμπαιναν στην Ελλάδα παράνομα, με απόφαση του ΠΓ της ΚΕ.

Ωστόσο, την ανασυγκρότηση των Κομματικών Οργανώσεων δυσχέραναν και ορισμένες πολιτικές επιλογές του Κόμματος. Τον πρώτο καιρό αμέσως μετά από τη 12^η Ολομέλεια του 1968 επέδρασε σε ένα βαθμό αρνητικά το γεγονός ότι γινόταν προσπάθεια από την ΚΕ να παραμείνουν στο ΚΚΕ τα στελέχη της ομοιογενούς ομάδας. Αυτή η τακτική, αφενός, καθυστερούσε σημαντικά την ανασυγκρότηση και, αφετέρου, εμπόδιζε να ξεδιπλωθεί ανοιχτά γενικευμένο μέτωπο εναντίον της αναθεωρητικής φράξιας. Αντίστοιχα επιδρούσε αρνητικά η επιλογή να αποτραπεί η άμεση μεταφορά της διάσπασης στο ΠΑΜ και στην ΕΔΑ, καθώς οδηγούσε στην καθυστέρηση της πιο αποφασιστικής προσέγγισης με κομμουνιστές και κομμουνίστριες προκειμένου να κατατοπιστούν από πρώτο χέρι για τις αποφάσεις της 12^{ης} Ολομέλειας και να συμμετάσχουν στην ανασυγκρότηση των Κομματικών Οργανώσεων.

Κάτω από αυτές τις συνθήκες, το ΠΓ της ΚΕ, όπως είδαμε και προηγούμενα, προκειμένου να ενισχυθεί η κομματική ανασυγκρότηση στην Ελλάδα, να βελτιωθεί η καθοδηγητική δουλειά και να δυναμώσει η αντιδικτατορική δράση, οργάνωσε την «είσοδο» στελεχών του Κόμματος στην Ελλάδα.

Όμως, για σημαντικό χρονικό διάστημα, ιδιαίτερα ως το 1971, αποδείχτηκε πολύ περίπλοκο και εξαιρετικά δύσκολο το καθήκον οικοδόμησης Κομματικών Οργανώσεων και του συνδυασμού νόμιμης και παράνομης δουλειάς, λόγω των διαδοχικών συλλήψεων ηγετικών στελεχών, κομματικών μελών που ήταν χρεωμένα με τη βοήθεια σε αυτά τα στελέχη και ανθρώπων που μετείχαν στο μηχανισμό στήριξής τους. Τα περισσότερα από τα στελέχη που στάλθηκαν από το εξωτερικό -με ελάχιστες εξαιρέσεις- πιάστηκαν από τα όργανα της Χούντας μαζί με άλλους κομμουνιστές και κομμουνίστριες.

Ανάμεσα στους συλληφθέντες ήταν οι Γρηγόρης Φαράκος, Νίκος Καλούδης, Στρατής Τσαμπής, Κώστας Λίτσας, Αντώνης Αμπατιέλος κ.ά.

Το ΠΓ της ΚΕ αμέσως μετά από το πρώτο χτύπημα το Νοέμβριο του 1968 και τη σύλληψη του Γρ. Φαράκου επιδίωξε να βγουν συμπεράσματα, να αναδειχτούν λάθη και αδυναμίες που οδηγούσαν στον εντοπισμό των στελεχών του από την Ασφάλεια. Συγκρότησε επιτροπές για να συλλέξουν πληροφορίες και να καταλήξουν σε ορισμένες εκτιμήσεις και συμπεράσματα. Γι' αυτόν το σκοπό, σωστά, γινόταν προσπάθεια να φτάσουν στην καθοδήγηση του Κόμματος και να μελετηθούν οι γνώμες και εκτιμήσεις στελεχών που είχαν συλληφθεί και εκείνων που δρούσαν μέσα στην Ελλάδα με την οργάνωση «ταχυδρομικού» καναλιού διαβίβασης του σχετικού υλικού. Ωστόσο, εξ αντικειμένου αυτή η διαδικασία ήταν χρονοβόρα.

Στις συνεδριάσεις της ΚΕ, με βάση τα στοιχεία των πορισμάτων που βασίζονταν σε ατομικά σημειώματα, γίνονταν εκτιμήσεις και κριτική στο ΠΓ πρώτ' απ' όλα για τον τρόπο που προετοίμαζε και έπαιρνε όλα τα μέτρα για τις αποστολές και την καταλληλότητα ορισμένων στελεχών που συμμετείχαν σε αυτές. Επιπλέον, γινόταν κριτική για το κατά πόσο έπαιρνε υπόψη -όσο ήταν δυνατόν- την ετοιμότητα των βασικών κομματικών οργάνων μέσα στην Ελλάδα να περιφρουρήσουν και να αναπτύξουν τη δουλειά με τη βοήθεια των στελεχών που έμπαιναν παράνομα στην Ελλάδα.

Τα παραπάνω αναδεικνύουν ότι το ΠΓ πριν, αλλά και μετά από τη 12^η Ολομέλεια, δεν είχε πλήρως αντικειμενική εικόνα για την κατάσταση και τις δυνατότητες των κομματικών δυνάμεων, ιδιαίτερα την πρώτη περίοδο της στρατιωτικής δικτατορίας, αλλά και στην πορεία. Σε ορισμένες περιπτώσεις βρέθηκε αντιμέτωπο και με την ωραιοποίηση των εκτιμήσεων και απολογισμών, ~~είχε~~ γιατί δεν υπήρχε συλλογική εικόνα από τα στελέχη στην Ελλάδα είτε γιατί στις δύσκολες συνθήκες επικρατούσαν μειωμένες απαιτήσεις. Ωστόσο, υπήρχαν και περιπτώσεις που δεν υπολόγισε την εκτίμηση του Κλιμακίου της ΚΕ ή του Γραφείου της ΚΟΑ ότι δεν υπήρχε δυνατότητα υποδοχής στελέχους από το εξωτερικό.

Για παράδειγμα, ο Π. Υφαντής σε πόρισμα που συνέταξε για το χτύπημα του 1968 σημείωνε ότι ο Αντώνης Καλαμπόγιας, πριν την άφιξη του Γρ. Φαράκου στην

Ελλάδα, σε γράμματά του προς το ΠΓ «έβαζε ζήτημα ότι δεν έχει ετοιμάσει τις προϋποθέσεις για την παραλαβή καθοδηγητικού στελέχους».²⁴²¹

Όπως υπήρχαν και περιπτώσεις που το ΠΓ ανέθετε στις παράνομες Κομματικές Οργανώσεις καθήκοντα αναντίστοιχα των πραγματικών τους δυνατοτήτων. Για παράδειγμα, ενώ ήταν διαπιστωμένο ότι ο μηχανισμός στην Ελλάδα ήταν αδύναμος και δεν είχαν εξασφαλιστεί εφεδρείες, βάρυνε η πολιτική απόφαση, πέραν του *Ριζοσπάστη* και του *Οδηγητή*, να εκδίδονται και άλλα παράνομα έντυπα, να υπάρχουν πολλοί μηχανισμοί για έκδοση προκηρύξεων, ενώ δεν είχε εξασφαλιστεί ξεχωριστός μηχανισμός για τη συγγραφή άρθρων, την εκτύπωση και τη δημιουργία καναλιού διακίνησης. Στην προηγούμενη επιλογή βάρυνε και η πολιτική εκτίμηση ότι η ΚΟ Αθήνας, πέρα από το καθήκον της κομματικής ανασυγκρότησης, θα έπρεπε να διαθέτει επαφές με την ΕΔΑ και το ΠΑΜ. Και αυτό, παρά το γεγονός ότι αυτές οι δύο πολιτικές συμμαχίες φάνηκε από νωρίς ότι δεν είχαν τη δυνατότητα να αναπτύξουν παράνομες οργανώσεις και, πολύ περισσότερο, μαζική αντιδικτατορική δράση.

Συνολικότερα, το ΠΓ δρούσε συγκεντρωτικά περιορίζοντας τις ευθύνες που αναλογούσαν -από τα ίδια τα πράγματα- στο Κλιμάκιο της ΚΕ στην Ελλάδα. Έτσι, χανόταν χρόνος λόγω της δύσκολης επικοινωνίας με σημειώματα για οδηγίες και κατευθύνσεις που έπρεπε να εγκριθούν, ακόμα και για ζητήματα που δεν ήταν καίριας σημασίας.

Επιπρόσθετα, παρά τις αντικειμενικές δυσκολίες που υπήρχαν για την εξαγωγή συμπερασμάτων από τα χτυπήματα στην Ελλάδα, επέδειξε αδικαιολόγητα μεγάλη καθυστέρηση σε αυτό το καθήκον μετά από το πρώτο σοβαρό χτύπημα που δέχτηκε το Κόμμα με τη σύλληψη της ομάδας των στελεχών με επικεφαλής τον Γρ. Φαράκο. Αυτή η καθυστέρηση εμπόδισε την αξιοποίηση των συμπερασμάτων στις επόμενες αποστολές, με αποτέλεσμα να επαναλαμβάνονται τα ίδια λάθη.²⁴²²

Εκτός από την κύρια κριτική προς το ΠΓ με βάση και τις εκθέσεις που διαμορφώνονταν, ασκούσαν κριτική και στα στελέχη που έμπαιναν στην Ελλάδα και σε άλλα που ήδη δρούσαν στη χώρα, κυρίως σε ζητήματα παραβιάσεων των κανόνων της παράνομης δουλειάς και του συνωμοτισμού. Ενδεικτικά, η εισήγηση του ΠΓ στη 15η Ολομέλεια της ΚΕ, η οποία έγινε μετά από τις συλλήψεις των Ν. Καλούδη, Στρ. Τσαμπή κ.ά., εκτιμούσε:

«(...) μέσα στο Κόμμα και στα καθοδηγητικά του όργανα υπάρχει σοβαρή υποτίμηση των μέτρων περιφρούρησης της κομματικής δουλειάς, της επαγρύπνησης και της αποκέντρωσης. Γίνονται σοβαρές παραβιάσεις, υποτιμούνται οι δυνατότητες και τα μέτρα του εχθρού. Έχουμε από υπεύθυνους συντρόφους παραβίαση εντολών του ΠΓ και άλλες σοβαρές παραβιάσεις συνωμοτικών μέτρων, και σινιάλα που υπήρχαν δεν πάρθηκαν υπόψη.»²⁴²³

Πράγματι, τα καθοδηγητικά στελέχη στην Ελλάδα πολλές φορές επιδείκνυαν αδημονία και βιασύνη στη διαδικασία ανασυγκρότησης του Κόμματος, κάτω από την πίεση βεβαίως των αναγκών του μαζικού αντιδικτατορικού αγώνα, αλλά και των χτυπημάτων από τις συλλήψεις, με αποτέλεσμα να καταστρατηγούνται οι κανόνες της επαγρύπνησης. Δεν έδειξαν την απαιτούμενη προσοχή και επαγρύπνηση στην τήρηση της βασικής κατεύθυνσης του διαχωρισμού του κεντρικού μηχανισμού από αυτόν της ΚΟ Αθήνας, στην επιλογή κατάλληλων συνδέσμων, συνεργατών, σπιτιών, μεταφορικών μέσων, ενώ κάτω από την έλλειψη συνδέσμων και μέσων στήριξης σε ορισμένες περιπτώσεις κατέφευγαν στην επαφή με συγγενείς. Ενδεικτικά, το 9ο Συνέδριο έκρινε ότι:⁷⁸⁰

«Τα χτυπήματα, που δέχθηκε το Κόμμα στο 1968-1971, έπαιξαν ανασταλτικό ρόλο στην ανάπτυξη της δουλειάς. Τα χτυπήματα αυτό οφείλονταν κυρίως στην έλλειψη προετοιμασίας του Κόμματος για το πέρασμα στην παρανομία, στις σοβαρές παραβιάσεις των συνωμοτικών μέτρων από καθοδηγητικό στελέχη, στα λάθη και τις αδυναμίες που παρουσίασε το ίδιο το ΠΓ.»²⁴²⁴

Στο χτύπημα του 1968 καταγράφονται οι εξής παραβιάσεις των συνωμοτικών κανόνων: «Υπερβολική κίνηση μέρα και νύχτα, απεριόριστες επαφές με παράνομους και νόμιμους, πολυχρησιμοποιημένα σπίτια, δύο μηχανισμοί σε μια πολυκατοικία» κ.ά.²⁴²⁵ Υπήρξε, ακόμα, στέλεχος που είχε πάνω από 40 επαφές μέσα σε ένα μήνα.

Αντίστοιχα προβλήματα υπήρξαν και στα χτυπήματα του 1970: «Το Κλιμάκιο δεν έδωσε την απαιτούμενη προσοχή στην επιλογή και τον έλεγχο των συνδέσμων. Υπάρχουν περιπτώσεις που χρησιμοποιήθηκαν γι' αυτήν τη δουλειά πρόσωπα ακατάλληλα, που χρησιμοποιήθηκαν κατ' επανάληψη σαν σύνδεσμοι, αν και είχαν εκτεθεί (...).»²⁴²⁶

Επίσης, για το μεγάλο χτύπημα του 1974 σημειωνόταν: «Πλήρης αλληλοεξάρτηση όλης της δουλειάς (...) Αποκέντρωση -μηδέν.

- Τα σπίτια όλων τους στο ίδιο περιβάλλον και σε απόλυτη σύνδεση με τον τεχνικό και εκδοτικό μηχανισμό, τη νεολαία και τη νόμιμη δουλειά. (...) Συχνές επισκέψεις του ενός στο σπίτι του άλλου.»²⁴²⁷

Ουσιαστικά, σε όλες τις προηγούμενες περιπτώσεις δεν τηρήθηκε η αρχή της αποκέντρωσης, με αποτέλεσμα ο επικεφαλής του Κλιμακίου και άλλα στελέχη να κρατούν προσωπικά πολλαπλές επαφές, να έχουν κοινούς συνδέσμους. Από αυτήν τη σκοπιά είναι χαρακτηριστικά όσα επισήμανε το ΠΓ μετά από τα χτυπήματα του 1970:

«Μια άλλη βασική αιτία των χτυπημάτων στάθηκαν, όπως φαίνεται, οι αδυναμίες στο θέμα της αποκέντρωσης της δουλειάς, η μη έγκαιρη αποκέντρωση του ίδιου του κεντρικού μηχανισμού.

Ο κεντρικός μηχανισμός ήταν βαρύς, συγκεντρωμένος σε λίγα πρόσωπα. (...) Η επαφή της παράνομης καθοδήγησης με τους νόμιμους δεν ήταν επίσης καλά οργανωμένη σε βάθος. (...)

Το γεγονός ότι η δουλειά δεν είναι αρκετά αποκεντρωμένη όχι μόνο δίνει τη δυνατότητα στον εχθρό ευκολότερα να μας χτυπάει, αλλά και τον διευκολύνει να συγκαλύπτει την πηγή του χτυπήματος.»²⁴²⁸

Ωστόσο, η έλλειψη αποκέντρωσης δεν αποτελούσε τη μοναδική παραβίαση των κανόνων περιφρούρησης. Σε ορισμένες περιπτώσεις οι συλληφθέντες είχαν μαζί τους κομματικά σημειώματα.

Ταυτόχρονα, υπήρχε μια ορισμένη υποτίμηση των μηχανισμών της Ασφάλειας και της δυνατότητάς της να παρακολουθεί χωρίς να συλλαμβάνει άμεσα τα στελέχη, ώστε να ολοκληρώνει την εικόνα της αναφορικά με ποιους συνεργάζονταν. Επίσης, κάτω και από το βάρος των συνθηκών της δικτατορίας, δεν αντιμετωπίστηκε το πρόβλημα των εφεδρειών σε στελέχη και προσωπικό του μηχανισμού, ώστε οι συλλήψεις να μην οδηγούν στη διακοπή της δράσης.

Τα στελέχη που στέλνονταν ως καθοδηγητές και μέλη του Κλιμακίου της ΚΕ ήταν δοκιμασμένα ολόπλευρα στις δύσκολες και επικίνδυνες συνθήκες πάλης του Κόμματος, στην Κατοχή, στο ΔΣΕ, στους μεγάλους εργατικούς αγώνες, ενώ διατηρούσαν δεσμούς μέσα στην Ελλάδα. Όμως, αρκετά πράγματα είχαν αλλάξει στη μεταπολεμική και μετεμφυλιακή Ελλάδα κατά το χρονικό διάστημα της ζωής τους στην πολιτική προσφυγιά και στις συνθήκες του σοσιαλισμού. Είχαν επίσης αλλάξει οι μέθοδοι και οι μηχανισμοί παρακολούθησης της Ασφάλειας.

Εξάλλου, δεν ήταν δεδομένο ότι όλα τα μέλη της ΚΕ διέθεταν, εκτός από την αφοσίωση και τη διάθεση προσφοράς, και τις άλλες απαιτούμενες ικανότητες για να τα βγάλουν πέρα σε αυτές τις σύνθετες συνθήκες. Αγγίλογο πρόβλημα είχαν και οι κομμουνιστές και κομμουνίστριες που ζούσαν στην Ελλάδα, ιδιαίτερα εκείνοι κι εκείνες που μακρόχρονα διαπαιδαγωγήθηκαν σε συνθήκες μη ύπαρξης των Κομματικών Οργανώσεων και ΕΔΑίτικης διαπαιδαγώγησης στα θέματα της λειτουργίας, της περιφρούρησης και επαγρύπνησης, ενώ σε άλλους, νεότερης ηλικίας, δεν υπήρχε εμπειρία από συνδυασμό παράνομης και νόμιμης δουλειάς.

Ανάλογα, από ένα χρονικό σημείο κι έπειτα, οι απελευθερωμένοι από τη Χούντα κομμουνιστές και κομμουνίστριες πέρασαν σε συνθήκες νομιμότητας, δηλαδή επέστρεψαν στα σπίτια ή και στις δουλειές τους, όμως ένα μεγάλο μέρος τους και, πριν απ' όλα, τα ηγετικά στελέχη του Κόμματος που ήταν γνωστά στην Ασφάλεια (άλλωστε για το λόγο αυτόν εξορίστηκαν ή φυλακίστηκαν για την παράνομη δράση τους) συνέχιζαν να βρίσκονται κάτω από συνεχή παρακολούθηση και ήταν εξαιρετικά δύσκολο να συνδυάζουν τη νόμιμη ζωή και την παράνομη δουλειά.

Με δεδομένα τα προηγούμενα και τις ευθύνες του ίδιου, το ΠΓ παρέμβαινε προκειμένου να αντιμετωπίσει αδυναμίες, να στηρίξει τη δουλειά του Κλιμακίου, να ενισχύσει την κομματική οικοδόμηση και δράση στην Ελλάδα. Σε αυτήν την κατεύθυνση ήταν η προσπάθεια για τη συγκρότηση εφεδρικού καθοδηγητικού οργάνου και ανάλογου τεχνικού μηχανισμού, όπως και η απόφαση -που δεν υλοποιήθηκε- για πέρασμα στην παρανομία των μελών του Γραφείου του Κλιμακίου και άλλων στελεχών.²⁴²⁹

Σε σωστή κατεύθυνση για την αντιμετώπιση των προβλημάτων και την περιφρούρηση της δουλειάς των Οργανώσεων ήταν και οι προτάσεις μελών της ΚΕ, όπως αυτές του Αντώνη Καλαμπόγια μετά από το χτύπημα του 1974:

«Βασική προϋπόθεση για την εξασφάλιση καθοδήγησης στο Εσωτερικό θεωρώ τη συγκρότηση Γραφείου **μόνον** από παράνομους συντρόφους, τον αυστηρό χωρισμό της παράνομης από τη “νόμιμη” δουλειά, την αποκέντρωση της ΚΝΕ. (...)

Νομίζω ότι πρέπει ν' αποκλειστούν οι συνεδριάσεις του Γραφείου κι αν ακόμα όλα τα μέλη του είναι παράνομα. Σύνδεσμοι στελέχη θα λύνουν το ζήτημα.

Τα στελέχη που αποφυλακίζονται θα περνάν στην παρανομία, θα βγαίνουν στο εξωτερικό και μετά θα επιστρέφουν παράνομα και θα πιάνουν δουλειά. Να αποκλεισθεί η ανάθεση δουλειάς σε σύντροφο που μόλις ελευθερώνεται. (...)

Προτείνω να καθιερωθεί 6-8μηνη ενεργός υπηρεσία των παράνομων στελεχών. Σε συνέχεια, ή θα βγαίνουν έξω, ή θα περνάν σε καραντίνα και μετά να αλλάζουν και δουλειά και περιοχή δουλειάς.»²⁴³⁰

Συμπερασματικά:

Η ρίζα των δυσκολιών δράσης στις αντίξοες συνθήκες της δικτατορίας και ενώ δεν υπήρχε όχι μόνο οργανωτική, αλλά και πολιτική προετοιμασία και εκτίμηση για τον κίνδυνο δικτατορικής εκτροπής, βρισκόταν πριν απ' όλα στις ιδεολογικοπολιτικές και οργανωτικές συνέπειες από τη 10χρονη απουσία των Κομματικών Οργανώσεων του ΚΚΕ (από την 8^η Ολομέλεια της ΚΕ του ΚΚΕ το 1958 και έπειτα), σε συνδυασμό και με το πέρασμα των μελών του Κόμματος στις γραμμές της ΕΔΑ. Το αποτέλεσμα ήταν η υποχώρηση της κομμουνιστικής διαπαιδαγώγησης, η εξοικείωση με συνθήκες φιλελευθερισμού και οργανωτικής χαλαρότητας και καλλιέργεια κοινοβουλευτικών αυταπατών.

Η κομμουνιστική διαπαιδαγώγηση στην οργανωτική συγκρότηση και λειτουργία του Κόμματος, που καθορίζονται από τους σκοπούς και τον επαναστατικό χαρακτήρα του, αναπτύσσεται και στεριώνει στο πλαίσιο της επαναστατικής στρατηγικής, αλλά και μέσα από τη συμμετοχή των μελών του Κόμματος στις Κομματικές Οργανώσεις, στη συζήτηση για τη διαμόρφωση της πολιτικής ~~της~~ και στη δράση για την προώθησή της, στην εκλογή των οργάνων και τον έλεγχο της δράσης τους με τη διαδικασία της κριτικής και αυτοκριτικής, στην υπεράσπιση και τήρηση του δημοκρατικού συγκεντρωτισμού, της συλλογικότητας και της εσωκομματικής δημοκρατίας, στη συνεχή προσπάθεια για την ιδεολογικοπολιτική επαναστατική ενότητα του Κόμματος, την υπεράσπιση των αρχών και του Καταστατικού του, στην αδιάλλακτη στάση απέναντι σε κάθε μορφής οπορτουνισμό και οργανωτικό φιλελευθερισμό.

Το γεγονός ότι το Κόμμα είχε ανάγκη ανασυγκρότησης μέσα στην Ελλάδα από την επόμενη μέρα της δικτατορίας ήταν προφανές. Αυτή η ανάγκη όφειλε να μην ερχόταν σε αντιπαράθεση με τη διάθεση χρόνου για την προετοιμασία στοιχειώδους μηχανισμού υποδοχής, διαμονής και δράσης των παράνομων στελεχών και των μελών των οργάνων, για τη δημιουργία εφεδρειών και την εξασφάλιση των αναγκαίων οικονομικών πόρων.

Ως αποτέλεσμα των προηγούμενων αδυναμιών, οι συλλήψεις οδηγούσαν στην αποδιοργάνωση του παράνομου μηχανισμού και στην ανάγκη ανασυγκρότησής του σχεδόν από την αρχή, άρα επιβράδυναν την πορεία πλήρους ανασυγκρότησής του.

Ακόμα, οι συλλήψεις των στελεχών και η στάση τους απέναντι στη δικτατορία, οι ηρωικές και ανυποχώρητες απολογίες στα στρατοδικεία από τη μια συγκινούσαν και αφύπνιζαν, δημιουργούσαν πνεύμα μαχητικότητας και αισιοδοξίας, καθώς αποδείκνυαν ότι το ΚΚΕ ήταν παρόν ύστερα από πολλά χρόνια απουσίας Κομματικών Οργανώσεων στην Ελλάδα. Από την άλλη, όμως, καλλιεργούνταν και ένα είδος απογοήτευσης, ενώ το αυτοαποκαλούμενο «ΚΚΕ Εσωτερικού» προπαγάνδιζε συκοφαντικά ότι η παράνομη δράση του Κόμματος ήταν διαβρωμένη.

Τα προβλήματα και οι παραβιάσεις των κανόνων της παράνομης δουλειάς και του συνδυασμού της με τη νόμιμη, που εντοπίστηκαν σε όλη τη διάρκεια της 7ετίας με αποκορύφωμα το χτύπημα του Φλεβάρη του 1974, δεν αναιρούν το γεγονός ότι το ΚΚΕ, παρά τις εξαιρετικά αντίξοες συνθήκες που είχε να αντιμετωπίσει, ρίχτηκε αποφασιστικά στην ανασυγκρότησή του με άμεσο στόχο να εμπνεύσει και να καθοδηγήσει ένα δυναμικό μαζικό αντιδικτατορικό αγώνα. Σε όλη τη διάρκεια της 7ετίας αναδείχτηκε η ετοιμότητα των στελεχών και μελών του να αφηγήσουν τους κινδύνους που τους απειλούσαν, και τους οποίους με ηρωισμό αντιμετώπισαν, προκειμένου να ανταποκριθούν στα συμφέροντα της εργατικής τάξης και των λαϊκών στρωμάτων, να ανατρέψουν τη δικτατορία και να ανταποκριθούν στην ηρωική ιστορία του ΚΚΕ, στις κομμουνιστικές αξίες και ιδανικά.

2419. Το τελευταίο φύλλο βγήκε το Γενάρη του 1974.

2420. Μακεδονία, 5.5.1974.

2421. Αρχείο της ΚΕ του ΚΚΕ, Έγγραφο 53039, Κατάσταση περιεχομένων φακέλου με τίτλο «Χτύπημα του 11/1968».

2422. Οι συλλήψεις στελεχών με επικεφαλής τον Ν. Καλούδη συνδέονταν με το πρώτο χτύπημα στον Γρ. Φαράκο λόγω και της συνέχισης χρησιμοποίησης των ίδιων μηχανισμών και του ίδιου τρόπου δουλειάς. Ο εντοπισμός των ίδιων προβλημάτων εμφανιζόταν στις εκθέσεις και πορίσματα που βγήκαν μετά από τα επόμενα χτυπήματα (Ν. Καλούδης, Στρ. Τσαμπής, ως και λίγα χρόνια μετά, που έγινε το μεγάλο χτύπημα του Φλεβάρη του 1974), που σήμαινε ότι δεν πάρθηκαν υπόψη προγενέστερα κρίσιμα συμπεράσματα.

2423. Είναι ενδεικτικό ότι, παρά την προσπάθεια για εξαγωγή συμπερασμάτων από τα χτυπήματα της Ασφάλειας, σε καμία από τις Ολομέλειες της ΚΕ που μελετήθηκαν οι εκθέσεις για τα χτυπήματα δεν κρίθηκαν ολοκληρωμένες για να μπουν στη διαδικασία της έγκρισής τους από το καθοδηγητικό όργανο ώστε να αποτελούν ένα συλλογικό πόρισμα.

2424. Το 9^ο Συνέδριο του Κομμουνιστικού Κόμματος Ελλάδας, έκδ. ΚΕ του ΚΚΕ, Αθήνα, 1974, σελ. 52.

2425. Αρχείο της ΚΕ του ΚΚΕ, Έγγραφο 53039, Κατάσταση περιεχομένων φακέλου με τίτλο «Χτύπημα του 11/1968».

2426. Αρχείο της ΚΕ του ΚΚΕ, Έγγραφο 470372, Έκθεση του ΠΓ της ΚΕ του ΚΚΕ με πρώ-τα συμπεράσματα για το χτύπημα του Μάη 1970 και ορισμένες σκέψεις για το χτύπημα του Νοέμβρη 1970.

2427. Αρχείο της ΚΕ του ΚΚΕ, Έγγραφο 471941, Φάκελος με τα υλικά της επιτροπής που εξέτασε το χτύπημα της Ασφάλειας στον παράνομο μηχανισμό του Κόμματος και της ΚΝΕ το 1974.

2428. Αρχείο της ΚΕ του ΚΚΕ, Έγγραφο 470372, ό.π

2429. Αρχείο της ΚΕ του ΚΚΕ, Έγγραφο 227459, Σημείωμα του ΠΓ προς το Γραφείο του Κλιμακίου της ΚΕ, 23.10.1972.

2430. Αρχείο της ΚΕ του ΚΚΕ, Έγγραφο 471941, Φάκελος με τα υλικά της επιτροπής που εξέτασε το χτύπημα της Ασφάλειας στον παράνομο μηχανισμό του Κόμματος και της ΚΝΕ το 1974.